

Lidia Rozmus

Zasady etyki panujące w administracji

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 9, 100-114

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STREFA STUDENTA

Lidia Rozmus - ZASADY ETYKI PANUJĄCE W ADMINISTRACJI⁸⁸

Abstract

The dissertation tries to demonstrate the role of ethics in appropriate, socially expected, shape of administration its culture and the way by which administration creates citizen's confidence in the state. In the paper, the basic concepts of theory of administration have been explained. Moreover, it presents the study of the phenomenon of administration, and the role of clerk in the system of public administration.

Key words: administration, employee ethics, Code of Ethics, rules

Abstrakt

Rozprawa stara się wykazać rolę etyki w kontekście społecznych oczekiwanych, kształtu administracji, jej kultury i sposobu. Przedstawia także sposoby, które wykorzystuje administracja

---

⁸⁸ Praca jest fragmentem pracy licencjackiej Pani Lidii Rozmus - studentki WSBPiI „Apeiron” w Krakowie oraz członkini Koła Naukowego Administracji Autonomicznym Systemem Bezpieczeństwa WSBPiI „Apeiron”. Została napisana po kierunku dra Juliusza Piwowarskiego.

tworząc zaufanie obywateli do państwa. W pracy przedstawione podstawowe zasady administrowania.

Słowa kluczowe: administracja, etyka pracownika, kodeks etyczny, zasady

Ogólne zasady etyki w służbie cywilnej

Termin służba cywilna, użyty po raz pierwszy przez brytyjską administrację kolonialną w Indiach w XIX wieku i rozpowszechniony w świecie po roku 1854, kiedy to po raz pierwszy przeprowadzono w Wielkiej Brytanii konkursowy nabór do administracji państwowej, oznacza urzędników służących państwu w zawodowy sposób, z wyłączeniem osób zatrudnionych na stanowiskach politycznych (najczęściej z wyboru), służb zmilitaryzowanych i sądownictwa.

Ta grupa ludzi, odpowiednio przygotowana do pracy na rzecz państwa jest niezbędna, aby współczesne państwo mogło wykonywać sprawnie swoje funkcje. W większości współczesnych państw służba cywilna oznacza pracowników administracji państwowej rekrutowanych w drodze specjalistycznych egzaminów i awansowanych na podstawie kompetencji i starszeństwa⁸⁹.

W ustawodawstwach państw - członków Unii Europejskiej, jak i w jej instytucjach, nadaje się istotne znaczenie wymaganiami etycznym stawianym przed pracownikami służby publicznej oraz sposobom egzekwowania ich przestrzegania. Niestety istniejące w administracji zależności personalne, wynikające z powiązania władzy politycznej z urzędnikami przez ich uzależnienie, spychają na dalszy plan jednakowe stosowanie kryteriów etycznych

---

⁸⁹ J. Hausner, *Administracja publiczna*, wyd. PWN, Warszawa 2005, s. 239.

w podobnych sytuacjach. Stosunek pracownika do wykonywanej pracy zależy od klimatu społecznego oraz jego nastawienia do kierownictwa instytucji, w której jest zatrudniony, w tym także stosunków międzyludzkich w niej panujących⁹⁰.

W ujęciu zaproponowanym przez Pawła Łukowa w książce „*Granice zgody*”⁹¹ i zgodnie z myślą tego autora przez etykę zawodową rozumie się zbiór reguł porządkujących relacje profesjonalista - klient, w którym horyzont wyznacza szeroko pojęte dobro klienta.

Reguły te są czymś dodatkowym w stosunku do powszechnie obowiązujących w danej kulturze norm moralnych i stanowią moralne uzupełnienie neutralnych etycznie zasad wykonania zawodu, tzw. norm sprawności profesjonalnej wiedzy mówiącej, jak należy postępować, aby osiągać cele wynikające z definicji zawodu.

Etyka jest dziedziną filozoficzną, która ma na celu sformułować naukowe poglądy na podstawowe zasady moralne jak i szczegóły ludzkich działań za pomocą zdolności poznawczych, które są wrodzone dla każdego człowieka.

Etykę urzędniczą, pochodną od etyki obywatelskiej, ujmuje się zazwyczaj jako etykę profesjonalną zawodów urzędniczych.

Zasady etyki zawodowej formułuje się w celu dopasowania norm sprawności zawodowej do przyjętych w danej kulturze zasad moralnych. Chodzi o to, aby normy sprawności zawodowej nie popadały w konflikt z ogólnie panującą w danym społeczeństwie tradycją moralną.

Zasady etyki zawodowej nie pojawiają się jednak jako odrębny zbiór we wszystkich zawodach, choć każda działalność zawodowa

---

⁹⁰J. Majka, *Rozważania o etyce pracy*, wyd. Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1986, s. 132.

⁹¹E. Łuków, *Granice zgody: autonomia zasad i dobro pacjenta*, wyd. Scholar, Warszawa 2005, s. 25.

ma wymiar etyczny⁹².

P. Łukowa twierdzi, że etyki zawodowej wymagają przede wszystkim te zawody, w których po pierwsze profesjonalista działa na rzecz wielkiego dobra klienta i po drugie klient ma niewielką możliwość kontroli nad działaniem profesjonalisty.

Stosowane przez administrację normy moralne, obyczajowe itp. łączą się z problematyką, którą można określić jako kulturę administrowania lub etykę administracji.

Łączy się też zwyczaj tę problematykę z pewną formą działania administracji, ze zwalczaniem pejoratywnie pojętej biurokracji jako ujemnego zjawiska, które polega na niedopuszczalnym przedmiotowym podejściu do spraw obywatela, przewlekłości załatwiania spraw, nadmiernym formalizowaniu sprawy (np. żądania od obywatela niepotrzebnych zaświadczeń) itd.

Dalej w rachubę wchodzi tu cały zespół zagadnień związanych z załatwianiem spraw w urzędzie. Art. 8 Kodeksu Prawa Administracyjnego nakłada tu na urzędnika obowiązek, by postępowanie administracyjne było prowadzone w taki sposób, aby zwiększyć zaufanie obywateli do organów państwowych. Zatem będzie tu wchodzić bezstronność w działaniu, udzielanie pomocy przy załatwianiu sprawy, wprowadzenia odpowiedniej i wyczerpującej informacji dla interesanta itd.

Na problem przestrzegania lub nieprzestrzegania norm moralnych przez pracownika administracji publicznej można też patrzeć z innego punktu widzenia - jako elementu korupcjogenego.

Obecnie panujący w Polsce styl administrowania jest oceniany przez społeczeństwo raczej negatywnie. Przekonanie o wszechobecnej korupcji oraz przekonanie, że styl administrowania „przepełniony jest arogancją, agresywnością, brakiem wrażliwości i wycuciem potrzeb, szczególnie tych

---

⁹² Ibidem, s. 26.

najuboższych grup społecznych, nakreśla negatywny obraz działań administracji”⁹³.

Według przeprowadzonych badań, wynika, iż korpus służby cywilnej nie utożsamia się z całością administracji korpusu służby cywilnej - większość pracowników czuje się pracownikami w swoich urzędach, a nie w korpusie służby cywilnej, traktując swoją pracę jako normalną pracę zarobkową, co jest niestety dalekie od pojęcia „służby”.

Brak więzi z jednolitą służbą cywilną może wzmocniać działania, które podkreślać będą różnice pomiędzy poszczególnymi członkami tegoż korpusu realizującymi różne zadania, a tym samym aprobujące istnienie grup, w stosunku, do których mają zastosowanie inne niż zasadniczo stosowane w służbie cywilnej reguły (np. specjalne reguły obowiązujące w służbie zagranicznej, administracji skarbowej, oraz w przypadku pracowników zatrudnionych na stanowiskach mających związek z wykorzystaniem funduszy unijnych)⁹⁴.

Zasady określające etykę w korpusie służby cywilnej, nie mogą również ignorować ogólnych norm moralnych, jak i ogólnych zasad zachowań w korpusie przyjętych jako właściwe z racji tego, iż dotyczą one spraw i obowiązków moralnych. Należy je stosować, choć nie da się ich zidentyfikować w ramach standardów prawnych, które to w małym stopniu zajmują się sferą nauki o powinnościach i obowiązkach moralnych⁹⁵.

---

⁹³ T. Gardziel, *Etyka w administracji publicznej*, [w:] *Nauka administracji wobec wyzwań współczesnego państwa prawnego*, red. J. Łukasiewicz, wyd. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów- Cisna 2002, s. 201.

⁹⁴ A. Kalita, M. Masłowski, *Ogólna diagnoza sytuacji w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi w służbie cywilnej*, [w:] „Przegląd Służby Cywilnej”, red. naczelny D. Długosz, Nr 2(5) marzec-kwiecień 2010, s. 13.

⁹⁵ D. Gdańska, M. Szmit, *Zasady i etyka w służbie cywilnej*, [w:] „Przegląd Służby Cywilnej”, red. naczelny D. Długosz, Nr 2(5) marzec-kwiecień 2010, s. 21.

Kodeks etyczny w administracji to katalog zawierający standardy zachowań etycznych, które określają reguły postępowania urzędników. Kodeksy etyczne spełniają rolę doradztwa w infrastrukturze etycznej, a także spełniają funkcję kontrolną, formułując i u powszechniając standardy zachowań etycznych⁹⁶.

Kodeks etyki służby cywilnej zawiera następujące zagadnienie dotyczące etyki pracownika, a w szczególności:

- a) członek korpusu służby cywilnej działa tak, aby jego działania mogły być wzorem praworządności i prowadziły do pogłębienia zaufania obywateli do państwa i jego organów,
- b) przedkłada sprawy i interesy publiczne ponad własne i swojego otoczenia,
- c) jest życzliwy ludziom, zapobiega napięciom w pracy i rozładowuje je, przestrzega zasad poprawnego zachowania,
- d) w prowadzonych sprawach administracyjnych równo traktuje wszystkich uczestników, nie ulegając żadnym naciskom z powodu znajomości, pracy lub przynależności,
- e) od osób zaangażowanych w prowadzone sprawy nie przyjmuje dóbr materialnych traktowanych potocznie jako łapówka⁹⁷.

---

⁹⁶ W. Gacparski., *Kodeksy etyczne: ich struktura i treść*, [w:] *Wykłady z etyki biznesu*, wyd. Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania, Warszawa 2004 .s. 138.

⁹⁷ *Zarządzenie 114 Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 października 2002 r. w sprawie ustanowienia Kodeksu Etyki Służby Cywilnej*. (M.P. z dnia 14 października 2002 r.).

Dalsze wybrane zasady etyki urzędniczej

Standardy właściwego postępowania pracowników administracji w relacji z obywatelami przedstawia uchwalona we wrześniu 2001 roku przez Parlament Europejski *Kodeks Dobrej Administracji*⁹⁸. Dokument UE nie koncentruje się na powiązaniach organów władzy publicznej, na ich strukturze, lecz uwydatnia znaczenie stosunków między interesantem a urzędnikiem, organem a obywatelem.

W swoich zaleceniach nie tylko podkreśla działania urzędników zgodne z prawem, bezstronne, niezależne, podejmowane bez zbędnej zwłoki, lecz także wskazuje na materię, o której często się zapomina, tj. uprzejmość urzędnika w relacjach z petentami czy udzielanie wszechstronnej informacji.

Zawarte w Kodeksie zasady zobowiązują do unikania wszelkich różnicowań ze względu na czynniki narodowościowe, rasowe, etniczne, językowe, religijne czy przekonania polityczne itp. Kodeks podkreśla obowiązek zbadania przed podjęciem decyzji ograniczającej określone prawa, czyjej zastosowanie jest adekwatne do obranego celu.

Zasady odnoszą się do całego porządku moralnego, na który składają się cele, dobra moralne, moralne wartości i imperatywy, natomiast normy szczegółowe odnoszą się zarówno do ocen, norm i postaw osobowych. W ten sposób normy regulują i określają postępowanie człowieka, to, co w nim dobre i złe, nakazane i zakazane.

---

⁹⁸ Por. J. Świątkiewicz, *Europejski Kodeks Dobrej Administracji*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2007.

Etyka jako nauka zajmująca się moralnością działania, poszukuje jej pierwszych przyczyn, a więc zasad, ze względu, na które czyn jest moralnie dobry lub zły⁹⁹.

Urzednicy administracji publicznej państwowej i samorządowej powinni postępować w następujący sposób:

1. Traktować urząd publiczny jako służbę w interesie publicznym (urząd zaufania publicznego),
2. Niezależnie i obiektywnie rozstrzygać sprawy,
3. Poność odpowiedzialność przed społeczeństwem,
4. Uwzględniać demokratyczne przywództwo,
5. Poglębiać zaufanie do urzędu publicznego¹⁰⁰.

Stosunki na linii urzędnika z obywatelem, wymagają pielęgnacji, poprzez stopniowe, konsekwentne i sumienne wykluczanie pasywizmu, przesadnej ostrożności, oportunistu, nadmiernego dystansu, arogancji, tj. zjawisk będących skutkami swoistej „kultury nieufności”.

Urzednicy ciągle muszą szukać odpowiednich środków i sposobów wcielania w życie słusznych zamierzeń i osiągnięcia pożądanego celów. Powinni przewidywać natychmiastowe i krótkofalowe skutki projektowanych działań oraz dokonywać oceny wysokości prawdopodobieństwa osiągnięcia sukcesu. Nie w pełni świadomi wchodzą w świat moralnej niepewności, względności, kompromisów. W związku z tym podejmują także ryzyko moralne.

Etyka, która podsuwa człowiekowi ogólne zasady postępowania, nie może wskazać konkretnych, jednostkowych, dostosowanych do każdej sytuacji i czasu, sposobów postępowania.

Pozostawia ona pole do własnego oceniania i działania dla każdego człowieka, również dla funkcjonariusza publicznego.

---

⁹⁹ T. Ślipko, *Zarys etyki ogólnej*, wyd. WAM, Kraków 2002, s. 22.

¹⁰⁰ B. Kudrycka, *Etyka pracy urzędnika amerykańskiego (na przykładzie kodeksu etycznego ICMA)*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 7/8, s. 73.

Współcześnie rozwiniętą formą administrowania jest koncepcja „zarządzania etycznego”, która uwzględnia zarówno standardy administracji publicznej zawarte w uregulowaniach ustawowych i kodeksach etycznych, jak i pożądane cechy w sposobie postępowania urzędników (menedżerów publicznych), takie jak: wrażliwość, kreatywność, skuteczność¹⁰¹.

Zasada rzetelności

Urzędnik przy wykonywaniu swoich obowiązków powinien być odpowiedzialny, sumienny, rozważny oraz życzliwie traktować wszystkich obywateli, szanować ich prawo do prywatności i godności. Powinien wykonywać powierzone zadania sumiennie i sprawnie, w pełni wykorzystując posiadaną przez siebie wiedzę oraz mieć mocno zinternalizowaną skłonność do kierowania się prawem. W przypadku wystąpienia błędu, który by naruszał prawa lub interes petenta, urzędnik winien przeprosić i skorygować skutki błędu popełnionego przez siebie. Musi być także gotowy na przyjęcie krytyki.

Zasada bezstronności

Pracownik urzędu powinien zawsze działać bezstronnie i niezależnie, nie ulegać wpływom środowiskowym, politycznym, towarzyskim czy rodzinnym. Powinien wyłączyć się z postępowania, jeśli jego udział może powodować nawet pośrednie podejrzenie o jego prywatny interes w danej sprawie.

---

¹⁰¹ A. Strzelecki, *Etyka kierownika w administracji publicznej*, [w:] *Urzędnik w administracji publicznej*, red. B. Sprengel, A. Strzelecki, wyd. WSHE, Włocławek 2005, s. 99.

Podczas rozpatrywania wniosków obywateli i podejmowania decyzji urzędnik winien przestrzegać zasad równego traktowania każdej ze stron postępowania, odstąpić od różnorodnych form faworyzowania, bez względu na motywy postępowania.

Zasada wzajemnego zaufania obywateli i urzędników

Pracownik urzędu powinien swoim zachowaniem wzbudzać zaufanie obywatela. Ma on za zadanie udzielać rzetelnych informacji, a występujące relacje służbowe powinien opierać na współpracy, koleżeństwie, wzajemnym szacunku i zaufaniu, udzielać współpracownikom pomocy oraz dzielić się z nimi swym doświadczeniem i wiedzą. Poprzez swoją postawę oraz godne zachowanie się w miejscu pracy oraz poza nim urzędnik powinien dbać o podniesienie wiarygodności i autorytetu urzędu.

Zasada praworządności

Urzędnik powinien zawsze działać zgodnie z zasadą praworządności, stosując uregulowania i procedury, które są zapisane w przepisach prawnych. Winien zwracać uwagę w szczególności na decyzje, które podejmuje a które dotyczą interesów obywateli, aby posiadały podstawę zgodną z aktualnie obowiązującymi przepisami prawnymi.

Zakończenie

Przedmiotem materialnym etyki jest działanie ludzkie (decyzja, czyn, postępowanie), czyli te wszystkie akty ludzkie, których człowiek jest świadomym i wolnym sprawcą. Przedmiotem formalnym etyki są działania ludzkie, postawa lub człowiek jako podmiot, działania bądź postawy odniesione do normy moralności

(kryterium wartości moralnej).

Przyrost kompetencji etycznych i rozwój moralny w życiu zawodowym związany jest zarówno z postępującym procesem socjalizacji jak i podziału zajęć, pracy oraz zatrudnień podejmowanych przez ludzi.

U swych początków etyka dotyczyła przede wszystkim ludzi wolnych, podejmujących decyzje, co do celu i sposobu działania. Zwiększanie się możliwości różnorodnych zatrudnień i aktywność profesjonalnych zrodziło potrzeby etyk zawodowych.

Źródła zróżnicowania zawodowego tkwią także w pomnażaniu dobra wspólnego. Ma to aprobatę społeczną (wspólnoty). Stąd etyki zawodowe uwikłane są w relacje między dobrem indywidualnym ludzi podejmujących określoną aktywność a dobrem wspólnym - społecznym¹⁰².

Etyki zawodowe należą do tzw. etyk specjalnych, które dotyczą wyodrębnionych dziedzin życia moralnego. Wyodrębnienie to czynione jest ze względu na szczególne znaczenie tych dziedzin z punktu widzenia zarówno *dobra wspólnego (bonum commune)* jak i *dobra najwyższego (summum bonum)* związanego z samorealizacją.

Urzednicy nie funkcjonują w próżni, ich działalność opiera się bowiem na przyjętym systemie wartości, który wynika przede wszystkim z czynników kulturowych, wychowania, tradycji, systemu społeczno-gospodarczego, a zwłaszcza wartości religijnych.

Kupczenie stanowiskami, prywatą, nepotyzm spotykane były już wiele wieków temu. Obecnie jednak postępowanie publiczne podlega bardziej rygorystycznej ocenie niż w przeszłości. W dobie szybkiego przepływu informacji panuje większa jawność życia, co

---

¹⁰² M. Sułek, J. Świniarski, *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2001, s. 62.

skutkuje większą przejrzystością postępowania. Należy udoskonalać prawo, jednocześnie licząc na to, iż w czasach konsumpcjonizmu przestrogi Papieża – Polaka ocala człowieka przed pułapkami groźniejszymi ponoć niż zdołał wybudować komunizm.

Tworzone są zatem coraz to nowe procedury mające ograniczyć niepożądane zachowania. W całym obowiązującym nas systemie norm możemy dostrzec podobnie jak próbowano to robić dawniej udoskonalanie i powszechne stosowanie zarówno norm prawnych, moralnych, jak i obyczajowych¹⁰³.

Etyki zawodowe są niezbędne ze względu na dobro wspólne, wartość węzłową w życiu społecznym. Potrzeba ta wynika z wielu powodów. Wśród nich jest przede wszystkim poszerzany wciąż zakres wolności ludzi, który promuje odpowiedzialność etyczną. Zastępuje ona wcześniej preferowaną odpowiedzialność karną, prawną i religijną¹⁰⁴. Etyki zawodowe potrzebne są zarówno społeczeństwu jak i przedstawicielom poszczególnych zawodów¹⁰⁵. Potrzeba ich i niezbędność zdaje się być obopólna. I wreszcie, etyki tego rodzaju pełnią ważną funkcję edukacyjną. Są one konieczne w kształtowaniu przekonań i działań opartych na moralności u przedstawicieli danego zawodu. Spajają ich jako grupę społeczną i wpływają na społeczeństwo jako całość, przyczyniają się do przekształceń następujących w duchu ugruntowywania świadomości moralnej.

Etyka urzędnicza powinna uwzględniać takie wartości, jak bezstronność, uczciwość, rzetelność, apolityczność, takt i dyskrecję.

---

¹⁰³ Z. Góralski, *Urzędy i godności w dawnej Polsce*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1983, s. 13.

¹⁰⁴ M. Sułek, J. Świniarski, *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2001, s. 62.

¹⁰⁵ J. Lipiec, *Koło etyczne* [w:] *Etyka pracy*, wyd. Fall, Kraków 2005, s. 195 i dalsze.

W rozmowach o współczesnym społeczeństwie Polski, wskazuje się na niski poziom zaufania obywateli do instytucji publicznych i administracji, a co za tym idzie do pracujących tam urzędników.

Było by wskazane aby ludzie wszystkich zawodów mieli głęboką zakorzenioną w sobie uczciwość. Tym bardziej osoby uprawiające zawody społecznego zaufania, takie jak urzędnik, powinny mieć szczególne wyczulenie etyczne, które z czasem pozwoli budować bezcenny kapitał zaufania. Dotyczy to w równej mierze administracji publicznej jak również niepublicznych form administrowania istniejących w obrębie dobrze zorganizowanych przedsięwzięć prywatnych¹⁰⁶.

„Innymi słowy, tworzone przez nas zasady moralne powinny móc kierować działaniami. Powinny być źródłem tego, co filozofowie nazywają racjami praktycznym – powodami dla których należy podjąć lub zaniechać działania w taki czy inny sposób. Jako że z natury deklaracje normatywne nie ograniczają się do opisywania istniejących okoliczności i praktyk, pojawia się obawa o to, czy nie powstaną one w całkowitym oderwaniu od warunków ich zastosowania”¹⁰⁷.

Łączenie perspektywy aksjologicznej z realną oceną tego co jest możliwe do zrobienia prowadzi nas do koncepcji, którą J. Rawls określa jako „realistyczna utopia”¹⁰⁸. Szeroko znana jest zasada „myśl globalnie działaj lokalnie”, stąd przytoczono jako końcową pointę powyższą etyczną koncepcję „realistycznej utopii”. Autor niniejszego tekstu sądzi, że z powodzeniem można ją zastosować zarówno do prywatnych relacji między osobami oraz do relacji służbowych pomiędzy instytucjami i obywatelami.

---

¹⁰⁶ Por. W. Grundzewski, I. Hejduk, A. Sankowska, M. Wańtuchowicz, *Zarządzanie zaufaniem w przedsiębiorstwie*, wyd. Wolters Kluwer, Kraków 2009.

¹⁰⁷ J. Manolle, *Globalna sprawiedliwość*, wyd. Sic! S.c, Warszawa 2009, s. 15.

¹⁰⁸ Por. J. Rawls, *Prawo ludów*, Fundacja Aletheia, Warszawa 2001, s. 15.; por. także: J. Rawls, *Teoria sprawiedliwości*, wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1994.

Bibliografia

1. Gacparski W., *Kodeksy etyczne: ich struktura i treść*, [w:] *Wykłady z etyki biznesu*, wyd. Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania, Warszawa 2004.
2. Gardziel T., *Etyka w administracji publicznej*, [w:] *Nauka administracji wobec wyzwań współczesnego państwa prawnego*, red. J. Łukasiewicz, wyd. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów- Cisna 2002.
3. Gdańska D., M. Szmit, *Zasady i etyka w służbie cywilnej*, [w:] „Przegląd Służby Cywilnej”, red. naczelny D. Długosz, Nr 2(5) marzec-kwiecień 2010.
4. Grundzewski W., Hejduk I., Sankowska A., Wańtuchowicz M., *Zarządzanie zaufaniem w przedsiębiorstwie*, wyd. Wolters Kluwer, Kraków 2009.
5. Hausner J., *Administracja publiczna*, wyd. PWN, Warszawa 2005.
6. Kalita A., Masłowski M., *Ogólna diagnoza sytuacji w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi w służbie cywilnej*, [w:] „Przegląd Służby Cywilnej”, red. naczelny D. Długosz, Nr 2(5) marzec-kwiecień 2010.
7. Kudrycka B., *Etyka pracy urzędnika amerykańskiego (na przykładzie kodeksu etycznego ICMA)*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 7/8.
8. Lipiec J., *Koło etyczne* [w:] *Etyka pracy*, wyd. Fall, Kraków 2005.
9. Łuków E., *Granice zgody: autonomia zasad i dobro pacjenta*, wyd. Scholar, Warszawa 2005.
10. Majka J., *Rozważania o etyce pracy*, wyd. Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1986.

11. Manolle J., *Globalna sprawiedliwość*, wyd. Sic! S.c, Warszawa 2009.
12. Rawls J., *Prawo ludów*, Fundacja Aletheia, Warszawa 2001
13. Rawls J., *Teoria sprawiedliwości*, wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1994.
14. Strzelecki A., *Etyka kierownika w administracji publicznej*, [w:] *Urzędnik w administracji publicznej*, red. B. Sprengel, A. Strzelecki, wyd. WSHE, Włocławek 2005, s. 99.
15. Sułek M., Świniarski J., *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2001.
16. Świątkiewicz J., *Europejski Kodeks Dobrej Administracji*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2007.
17. *Zarządzenie 114 Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 października 2002 r. w sprawie ustanowienia Kodeksu Etyki Służby Cywilnej.* (M.P. z dnia 14 października 2002 r.).